

zijn ze belangrijk. Dat betekent dat men wel systematisch bepaalde punten aanroert, maar de vragen steeds anders formuleert, al naar de aard van de patiënt die men tegenover zich ziet. De informatie die zo verkregen wordt, is een mengsel van directe antwoorden en indrukken over de bedoelingen van een patiënt. Misschien is dat een teleurstellende wijze van werken, maar het is tot nu toe de meest gebruikelijke in de geneeskunde, en die wilden wij benaderen. Als men daarmee niet akkoord gaat, verwerpt men een stuk realiteit.

Bovendien zijn er ook met een goed opgestelde vragenlijst allerlei artefacten mogelijk, waarvoor wij verwijzen naar het handboek voor sociologische technieken van MOSER.

Een dergelijk bezwaar geldt voor het onderzoek van één steekproef door twee onderzoekers. Men kan, om de foutenbron bij de onderzoeker na te gaan, zeker één specimen van bijvoorbeeld erythrocyten door de twee onderzoekers afzonderlijk laten tellen. Het specimen verandert intussen niet. Dat is echter niet het geval wanneer het gaat om angst bij patiënten. Wanneer een bepaalde patiënt door onderzoeker A is ondervraagd, is hij niet meer even onbevooroordeeld wanneer hij bij onderzoeker B komt. Om dit probleem te omzeilen hebben wij geoordeeld dat in twee steekproeven uit één patiëntenpopulatie een bepaald kenmerk ongeveer even vaak moet voorkomen. Als dit niet het geval is, mankeert er iets aan de selectie van de steekproeven (wat wij in ons geval onwaarschijnlijk achtten), of aan de onderzoekers.

Deze en andere zaken hebben wij getracht aan de heer DE JONGE uit te leggen. Het stelde ons wat teleur dat wij dit — blijkens zijn ingezonden stuk — te vergeefs deden.

Wij onderschrijven overigens gaarne het belang van contact met de nog altijd te zelden geraadpleegde medisch statisticus.

Rotterdam, 27 november 1966 R. GIEL
P. J. M. VAN DER LUGT

HEPATITIS MET LE-CELLEN IN HET BLOED

Met belangstelling heb ik het artikel van collega SCHALM (1966) gelezen over dit ziektebeeld dat vaker voorkomt, maar nogal eens aan de diagnostiek ontsnapt. In een viertal jaren was ik in staat materiaal van negen dergelijke patiënten te verzamelen. De gegevens hiervan werden door mij gepubliceerd in dit *Tijdschrift* (VAN SOEREN 1963). Daar dit echter geschiedde in het kader van mijn artikel „De grenzen van het ziektebeeld lupus erythematoses disseminatus” is deze mededeling aan de aandacht van collega SCHALM ontsnapt.

Deze opmerking zou ik gaarne willen maken naar aanleiding van de zinsnede (bl. 2033, onderaan): „Een dergelijk ziektegeval is in dit tijdschrift slechts eenmaal besproken in een klinisch-pathologische conferentie (1959).”

Literatuur: SCHALM, L. (1966) *Ned. T. Geneesk.* **110**, 2033.
— SOEREN, F. VAN (1963) *Ned. T. Geneesk.* **107**, 773.

Zaandam, 20 november 1966 F. VAN SOEREN

De uit mijn artikel aangehaalde zinsnede is onjuist, gezien het feit dat collega VAN SOEREN destijds als onderdeel van een beschouwing over de grenzen van het ziektebeeld van de lupus erythematoses disseminatus 9 gevallen van hepatitis met LE-cellen vermeldde. Dit artikel is destijds niet aan mijn aandacht ontsnapt, maar in mijn geheugen gerubriceerd onder „LE-cel-test” en „lupus erythematoses”, in tegenstelling tot de klinisch-pathologische conferentie (1959) die deze vorm van hepatitis in het centrum der belangstelling plaatste. Vandaar de omissie in mijn eigen artikel de door VAN SOEREN vermelde gevallen te memoreren.

Het is zeker nuttig dat VAN SOEREN de aandacht hierop heeft gevestigd, want de overeenkomst van de gegevens in de beide artikelen wat betreft geslacht, leeftijdsverdeling en biochemische bevindingen is treffend, alsmede de reactie op prednisontoediening, maar bovenal op het staken ervan in het enige door VAN SOEREN uitvoeriger beschreven ziektegeval. De beide artikelen vullen elkaar daardoor op nuttige wijze aan.

Arnhem, 28 november 1966

L. SCHALM

BERICHTEN BUITENLAND

Chili

Family planning. — De VIIIe wereldconferentie van de International planned parenthood federation zal van 9 tot 15 april 1967 te Santiago worden gehouden. Inlichtingen verstrekt het secretariaat, Lambertroad 156, Londen, SE1. (*IPPF Press*, okt. 1966).

Engeland

Toeneming van het aantal jonge niet-rokers. — De minister van gezondheid berichtte in een brief aan de lokale besturen dat het aantal jeugdige niet-rokers, tijdens de jaren 1961 tot 1965 belangrijk is toegenomen; het steeg in de leeftijdsgroep der 16- tot 19-jarigen bij de jongens van 38 tot 49 pct, bij de meisjes van 55 tot 61 pct. Voor de totale bevolking is de toeneming niet zo treffend: van 43 tot 46 pct. (*Lancet*, 29 okt., bl. 956).

Dierexperimenten met koeroe. — Aan een Engels-Amerikaanse werkgroep in het Maudsley Hospital te Londen SE5 is het gelukt, een ziekte van het centrale zenuwstelsel, die in 1957 bij bevolkingsgroepen op Australisch Nieuw-Guinea werd aangetroffen (zie deze rubriek 1958, bl. 201, 1170) op chimpansees over te brengen. „We believe that for the first time there is good evidence that a degenerative disorder of the human central nervous system has been induced in animals which has produced in them an essentially similar clinical and pathological picture. The hope is that transmission experiments now in progress may eventually throw light in the etiology of some of the obscure degenerative diseases of the nervous system in man”. (*Lancet*, 12 nov., bl. 1056).

Uit de geschiedenis van de geboortenregeling. — De section of general practice van de Royal Society of Medicine (*Proceedings* 1966, nov., bl. 1149) behandelde tijdens haar zitting van 20 april het onderwerp „Family Limitation”. Inleiders waren Dr. ROBERT SMITH (general practice research unit, Guy's Hospital) en Sir THEODORE FOX (Family planning association, Londen). De eerstgenoemde spreker gaf belangwekkende bijzonderheden over de door MALTHUS' *Essay on Population* — in 1798 verschenen — gewekte reacties. De medische professie, die reeds vaker blind bleef voor „underlying needs”, gaf geen medewerking. Het was een „self educated business man”, FRANCIS PLACE (1771-1854) die in 1822 een boek schreef, „suggesting contraception as an alternative to MALTHUS' moral restraint”. Enkele jaren later verscheen *Every Woman's Rock* van „the firebrand free-thinker” RICHARD CARLILE (1790-1845), strijder voor de vrijheid van de drukpers die zijn jaren van volwassenheid voor een derde gedeelte in de gevangenis doorbracht. Een van de weinige artsen, die een belangrijk aandeel had in de actie voor geboortenregeling was de Amerikaan Dr. CHARLES KNOWLTON (1800-1850). Hij stelde belang in „Malthusian philosophy” en publiceerde in 1832 *Fruits of philosophy or the private companion of young married people*. „This gave full details